

Respons

Aserbajdsjan: Fængselsforhold

- Fængselsvesenet
- Generelt om fængselsforholdene
- Har fangene tilgang til helsehjelp?
- Bruk av tortur og annen umenneskelig behandling i fængslene

Innledning

Informasjonen i denne responsen er basert på åpne kilder og på to kilder Landinfo møtte i Aserbajdsjan under en informasjonsinnhentingsreise i 2013. Fængselsforhold var ikke et tema som stod på dagsorden, men ble likevel diskutert med noen kilder. Ellers kan det nevnes at Committee for the Prevention of Torture (CPT), som er underlagt Europarådet, var i Aserbajdsjan i 2013, men har ennå ikke publisert en rapport fra reisen. Deres siste rapport er fra 2009.¹

Aserbajdsjanske myndigheter tillater besøk av internasjonale observatører i aserbajdsjanske fængsler, slik som ICRC, Committee for the Prevention of Torture (Europarådet), OSCE og EU. Lokale NGOer, slik som Azerbaijan Committee against Torture, får også tilgang. Sistnevnte organisasjon må imidlertid varsle Justisdepartementet når den skal besøke soningsinstitusjoner, mens den har fri tilgang til varetektsfængslene (som er underlagt Innenriksdepartementet). Det er opprettet en komité som består av representanter for myndighetene og det sivile samfunn som skal overvåke forholdene i fængslene. Komiteen har fått tilgang til fængsler, uten å måtte forhåndsvarsle (U.S. Department of State 2014). Den

¹ Det er kun et fåtall av CPTs rapporter fra besøk i Aserbajdsjan som er publisert. Det ser ut til at dette skyldes forsinkelser fra aserbajdsjanske myndigheters side. Her er et utdrag fra CPTs årsrapport for 2013/14: “49. *The CPT also hopes that the clear message given by the Committee of Ministers in February 2002, encouraging “all Parties to the Convention to authorise publication, at the earliest opportunity, of all CPT visit reports and of their responses”, will be heeded by the Azerbaijani authorities. So far, only two out of the eight reports on the CPT’s visits to Azerbaijan have been made public. In particular, publication of the report on the Committee’s most recent periodic visit to Azerbaijan, in 2011, as well as of the reports on the ad hoc visits in 2012 and 2013, would be a very positive step.*” (CPT 2015, s. 25).

Respons Aserbajdsjan: Fængselsforhold

aserbajdsjanske ombudsmannen for menneskerettigheter skal også ha gjennomført besøk til varetektsfengsler og soningsanstalter (Civil Rights Defenders 2014).

Antall innsatte

Fengselsvesenet i Aserbajdsjan er underlagt Justisdepartementet (Justisdepartementet u.å.).²

De nyeste tallene Landinfo har funnet over hvor mange som sitter fengslet i Aserbajdsjan er fra september 2013. Da var det totalt 20 327 personer i fengsel (både i varetekt og i soningsinstitusjoner) (av en befolkning på drøye ni millioner). Det utgjorde 215 personer per 100 000 innbyggere. Antallet personer i varetekt utgjorde 17,5 % av det totale antallet personer i fengsel. Andelen kvinnelige fanger var 2,7 % (ICPS u.å.). Fangebefolkningen har holdt seg noenlunde stabil over tid. I 1997 var det 24 851 personer i fengslene, i 2004 var det 17 845 og i 2010 var det 21 833 (ICPS u.å.).

Generelt om fengselsforholdene

Kvinner og menn sitter i ulike soningsinstitusjoner, men i samme varetektsfengsler (U.S. Department of State 2014). Lokale NGOer mener at kvinnelige innsatte har bedre soningsforhold enn mannlige innsatte, at de blir nøyere fulgt opp og at de har lettere tilgang til opplæring og andre aktiviteter (U.S. Department of State 2014).

I en rapport fra en innsatt fremgår det at det var vanligere før, særlig i Sovjet-tiden, å bli satt i arbeid mens man sonet. Man mente at arbeid «kurerte» de dømte. Det å måtte utføre arbeid praktiseres fortsatt, men det har blitt mindre vanlig. Det kan være oppgaver som rengjøring, sjauing, skredder, skomaker eller på kjøkkenet (Sadiqov 2015).

Det skal ha blitt foretatt reformer for å forbedre fengselsystemet i Aserbajdsjan. Det har blitt bygget noen nye fengsler, og allerede eksisterende fengsler har blitt renoverert (Civil Rights Defenders 2014; U.S. Department of State 2014). I en rapport fra CPT fra 2009 ble det vist til at et nytt høyrisiko fengsel som skulle erstatte det beryktede Gobustan-fengselet (for livstidsfanger og fanger fra vanlige fengsler som straffes for dårlig oppførsel) var planlagt. Det kan se ut som dette ikke har blitt fullført eller gjennomført, ettersom Gobustan-fengselet fortsatt ser ut til å være i drift (se nedenfor).

Til tross for reformer i fengselsystemet er forholdene i fengslene, og særlig forholdene for livstidsfanger, rapportert som bekymringsfulle. Flere varetektsfengsler og soningsanstalter er overbefolkede og boforholdene i flere soningsanstalter er dårlige. Det rapporteres om utilstrekkelig ernæring, mangel på varme og ventilasjon. FIDH & Human Rights Center of Azerbaijan (2012) mener at fengselet Gobustan er et sted der det psykiske presset er på et slikt nivå at selvmord er vanlig blant de innsatte. Etter at livstidsstraff ble innført i 1998, har 60 av 250 livstidsfanger dødd, enten i Gobustan eller i Central Prison Hospital. Det fremgår ikke av rapporten hvor mange av de 60 dødsfallene som var tilfeller av selvmord.

Det er fengselsbygninger i bruk som ble bygget i Sovjet-tiden, og noen av disse tilfredsstillende ikke internasjonale standarder (U.S. Department of State 2014).

Fangene får stort sett ta imot besøk av advokat og familie, men det er rapportert om tilfeller der myndighetene begrenset denne muligheten (U.S. Department of State 2014).

² Politiet er underlagt innenriksdepartementet.

Har fangene tilgang til helsehjelp?

Det er tilgang til helsehjelp i fengslene, men det rapporteres om at helsehjelpen kan være dårlig flere steder. Tuberkulose (TB) er et problem og var hovedårsak til dødsfall i fengslene i 2012 (U.S. Departement of State 2014). Ifølge informasjon fra WHO er det igangsatt et nasjonalt program som skal få bukt med spredningen av TB, også i fengslene. Dette innebærer regelmessige TB-undersøkelser av innsatte samt informasjonsarbeid om risikofaktorer og symptomer. Smittede overføres til sykehus for innsatte med TB (WHO 2015).

De fleste varetektsfengsler og soningsinstitusjoner har tilgang til rennende vann (U.S. Department of State 2014).

CPT (2009) var i Aserbajdsjan i 2008 og besøkte fengslene Gobustan og Central Penitentiary Hospital, dvs. fengsler for livstidsfanger og pasienter, blant annet psykiatriske. CPT mente at situasjonen den gangen i all hovedsak var tilfredsstillende hva gjaldt tilgang på leger, men at mangel på sykepleiere var et problem. Det ble også anført at kvaliteten på legehjelpen og hvor raskt de fikk tilgang, ikke var god nok og at det var kritikkverdige at det ikke var noen med førstehjelpskunnskaper på vakt kontinuerlig. Mye av den samme kritikken gjaldt Central Penitentiary Hospital. Central Penitentiary Hospital hadde imidlertid gått til innkjøp av mye nytt medisinsk utstyr.

Det har ikke kommet rapporteringer fra CPT etter dette, til tross for at de avla Aserbajdsjan et besøk i 2013. Det er derfor vanskelig å si noe om disse manglene har blitt utbedret. I tillegg synes det som Gobustan-fengselet har vært spesielt dårlig. Det er derfor et spørsmål om forholdene er like dårlige i andre fengsler.

Landinfo kjenner ikke til informasjon om at basale behov som mat og hvile ikke blir dekket. Overbefolkning blir, som nevnt, tatt opp som et problem, men Landinfo har ikke sett informasjon som tilsier at soningsinstitusjonene er så fulle at de innsatte ikke har egne senger å sove i. Fangene får mat, men det vises til at kvaliteten på maten kan være dårlig.

Forekommer det bruk av tortur? Hvor utbredt er dette? Hvem risikerer tortur?

Flere kilder som Amnesty (2015), Azerbaijan Committee against Torture (Contact.az 2012), Rasul Jafarov (møte i Baku 2013) og advokat Asabali Mustafajev (møte i Sumgait 2013) mener at mishandling og tortur skjer. I 2012 rapporterte lokale NGOer i Aserbajdsjan om 141 tilfeller av mishandling og tortur, mens de i 2013 rapporterte om 111 slike tilfeller (som sitert i U.S. Department of State 2014). Det fremgår ikke av rapporten om disse tilfellene skjedde under avhør, i varetekt eller under soning, men de fleste kildene Landinfo har konsultert mener at tortur og mishandling skjer mens de anholdte holdes på politistasjonen og under avhør, og at det i de fleste tilfellene opphører når man flyttes over til varetektsfengsel og soning. Landinfo har ikke informasjon som sier noe om hvor mange tilfeller som er mishandling og hvor mange som er tortur, men U.S. Department of State (2014) viser til at blant de 111 tilfellene var det en rekke tilfeller av tortur. Landinfo har sett noen rapporter på at mishandling og tortur også skal ha skjedd i soningsinstitusjoner. Her er det særlig fengselet Gobustan som har blitt nevnt (Medzhid 2012; CPT 2009, s. 11; Contact.az 2012). Men i all hovedsak ser det ut som det skjer hos politiet i den innledende fasen av etterforskningen.

Det kan synes som det går et skille mellom personer som tas inn for mildere lovbrudd, for eksempel demonstrasjonsvirksomhet (brudd på administrativ straffelov) og personer som tas inn for mer alvorlige brudd på straffeloven når det gjelder grad av alvor i mishandlingen.

Respons Aserbajdsjan: Fengselsforhold

Demonstrasjonsdeltagere kan oppleve fornærmelser, slag, psykologisk press, ikke/begrenset tilgang til mat og drikke, mens tilfeller der politiet har et sterkt ønske om å oppnå en tilståelse kan risikere alvorligere overgrep, som for eksempel brenning med sigarett, bruk av elektrisitet, slag med instrumenter og trusler om voldtekt (Mustafajev, møte i Sumgait 2013; Jafarov, møte i Baku 2013).

Flere kilder viser til at tortur brukes for å få frem en tilståelse fra den anholdte. Det skjer ikke i alle saker, men det er mer sannsynlig at det blir brukt i saker der det er viktig å få en tilståelse (Mustafajev, møte i Sumgait 2013; Jafarov, møte i Baku 2013; U.S. Department of State 2014). Dette vil etter Landinfos vurdering særlig gjøre seg gjeldende i saker der det er et politisk ønske om å få vedkommende dømt. Sakene til en rekke aktivister fra ungdomsorganisasjonen NIDA trekkes frem som eksempel der man mener tortur ble brukt, i alle fall mot noen (U.S. Department of State 2014). NIDA ble av flere kilder Landinfo møtte på en informasjonsinnhentingsreise i 2013 trukket frem som en gruppe som myndighetene så på som en potensiell trussel fordi de mobiliserte mange, særlig unge, til demonstrasjoner og protester. Aktivistene ble dømt til langvarige fengselsstraffer våren 2014, men noen av dem ble benådet høsten 2014.

Det har også blitt nevnt at tortur kan forekomme i alvorlige kriminalsaker, som for eksempel drapssaker, der politiet ikke har andre bevis – også her for å legge press på en person for å få vedkommende til å tilstå. I tillegg blir krav om å få oppklart saker for å fylle måltall nevnt som medvirkende årsak til at det legges press på anholdte. Politimyndighetene har månedlige måltall på antall oppklarte saker som må fylles (Mustafajev, møte i Sumgait 2013).

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema, og kildegrunnlaget er ikke alltid like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor korte frister og inneholder gjerne lite bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Referanser

Skriftlige kilder

- Amnesty International (2015, 25. februar). *Amnesty International report 2014/15 – Azerbaijan*. London: Amnesty. Tilgjengelig via UNHCR Refworld <http://www.refworld.org/publisher.AMNESTY.ANNUALREPORT.AZE.54f07e1a50.0.html> [lastet ned 26. mars 2015]
- Civil Rights Defenders (2014, 14. mai). *Human rights in Azerbaijan*. Stockholm: Civil Rights Defenders. Tilgjengelig fra <https://www.civilrightsdefenders.org/country-reports/human-rights-in-azerbaijan/> [lastet ned 26. mars 2015]

Respons Aserbajdsjan: Fengselsforhold

- Contact.az (2012, 18. desember). In 2012 in Azerbaijan five people died from torture. *Contact.az*. Tilgjengelig fra <http://www.contact.az/docs/2012/Politics/121800021869en.htm#.VROc3jTF9BI> [lastet ned 26. mars 2015]
- CPT, dvs. European Committee for the Prevention of Torture (2009, 26. november). *Report to the Azerbaijani Government in the visit to Azerbaijan carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment of Punishment (CPT) from 8 to 12 December 2008*. Strasbourg: Council of Europe. Tilgjengelig via UNHCR Refworld <http://www.refworld.org/publisher,COECPT,,AZE,4b0e427d0,0.html> [lastet ned 26. mars 2015]
- CPT (2015, januar). *24th general report of the CPT*. Strasbourg: Council of Europe. Tilgjengelig fra <http://www.cpt.coe.int/en/annual/CPT-Report-2013-2014.pdf> [lastet ned 26. mars 2015]
- FIDH & Human Rights Center of Azerbaijan (HRCA) (2012, mai). *Deteriorating human rights situation in Azerbaijan*. Tilgjengelig fra https://www.fidh.org/IMG/pdf/deteriorating_human_rights_situation_in_azerbaijan.pdf [lastet ned 26. mars 2015]
- ICPS, dvs. International Centre for Prison Studies (u.å.). *Azerbaijan*. London: ICPS. Tilgjengelig fra <http://www.prisonstudies.org/country/azerbaijan> [lastet ned 26. mars 2015]
- [Justisdepartementet] (u.å.). Fengselsvesenet. Baku: Justisdepartementet. Tilgjengelig fra <http://www.penitensiar.justice.gov.az/> [lastet ned 26. mars 2015]
- Medzhid, F. (2012, 19. oktober). Despite development of Azerbaijani penitentiary system, there are problems with rights of prisoners, participants of “roundtable” assert. *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/22614/> [lastet ned 7. april 2015]
- Sadiqov, Y. (2015, 13. januar). Arbeit macht frei. *IWPR*. Tilgjengelig via UNHCR Refworld <http://www.refworld.org/topic,50ffbce582,50ffbce5ee,54b91ce64,0,...AZE.html> [lastet ned 26. mars 2015]
- U.S. Department of State (2014). *Azerbaijan 2013 human rights report*. Washington D.C: U.S. State Department. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2013&dliid=220255> [lastet ned 30. mars 2015]
- WHO, dvs. World Health Organization (2015, mars). *Azerbaijan brings quality tuberculosis care to prisons*. Geneva: WHO. Tilgjengelig fra <http://www.who.int/features/2015/azerbaijan-tb/en/> [lastet ned 26. mars 2015]

Muntlige kilder

- Jafarov, Rasul. Leder for NGOen Art for Democracy. Møte i Baku april 2013. Har sitter i fengsel siden sommeren 2014.
- Mustafajev, Asabali. Advokat og leder for NGOen Democracy and Human Rights Resource Centre Public Union. Møte i Sumgait april 2013.

© Landinfo 2015

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.